

Facultatea de litere

Raluca- Iulia Dăneț (Grigorescu)

Aspecte ale categoriei femininului în limba română actuală.

Rezumat

Lucrarea de față cercetează categoria femininului în limba română actuală, oprindu-se în mod special asupra sufixelor moționale. Ultima parte aduce în prim-plan felul în care se vorbește cu /despre femei.

Teza are un caracter sincron, dar prezintă și o latură diacronică evidențiată în partea a doua și a treia.

Lucrarea este structurată în trei părți:

- I. *Sufixele moționale.*
- II. *Femininul numelor de profesie.*
- III. *Cum vorbim cu/ despre femei în limba română actuală.*

În prima parte am definit sufixele moționale folosind DEX-ul¹ apoi le-am integrat în două capitole: *Sufixe moționale pentru formarea femininului și Sufixe moționale pentru formarea masculinului.*

La primul capitol am enumerat sufixele moționale care ajută la formarea femininului; pentru fiecare sufix am dat exemple de cuvinte derivate .

Sufixele moționale pentru formarea femininului sunt: *-ă ; -că; -easă; -esă; -eză; -iță; -oaică.* Pe lângă acestea, există și alte sufixe care pot fi considerate moționale când marchează diferența masculin- feminin: *(-tor)/-toare; (-ist)/-istă; -el/-ică; -ină; -ie.*

Am precizat și sursele pe care le-am folosit pentru o cât mai bună documentare , analizând totodată modul în care este prezentată moțiunea feminină în aceste materiale: Fischer, I., 1989, p. 42-43; Irimia, D., 2004, p.45-47; GALR, vol.I, 2008, p.67; Hristea,

¹ DȘL nu conține definiția sufixelor moționale, și niciun articol referitor la acestea.

Th., 1984, p.72-73; Coteanu, I. (coord), Bidu – Vrânceanu, A., vol. II, 1975, p.142-187; FCLR, 2007, p.78-197; Ciobanu, E., 1959, în SMFC, vol.I, p.137-143.

Sufixele au fost clasificate după anumite criterii:

1.) - după conținutul semantic:

- sufixe care au numai valoare moțională: - *ă*, - *easă* ;

- sufixe care pe lângă valoarea moțională pot avea și alte valori: -*că*, -*eză*, -*iță*, -*oaică*, (-*tor*)/-*toare*, (-*ist*)/-*istă*.

2.) - după categoria morfologică rezultată în urma atașării sufixului la temă:

- sufixe substantivale: -*ă*, -*că*, -*easă*, -*iță*, -*eză*;

- sufixe care pot avea și valoare substantivală și adjectivală: (-*tor*)/-*toare*; (-*ist*)/-*istă*.

Al doilea capitol tratează sufixele moționale pentru formarea masculinului.

Sursele au fost aceleași ca pentru moțiunea feminină. La acestea am adăugat încă un articol care prezintă pe larg aceste sufixe: Popa, Eleonora, 1967, *Sufixe moționale pentru formarea masculinului* în SMFC, Vol. IV, pag.163-176.

Am observat că sufixele moționale pentru formarea masculinului sunt mai puțin studiate decât cele pentru formarea femininului.

Moțiunea masculină nu dispune de sufixe proprii. Sufixele folosite pentru formarea masculinului pot avea valori multiple:

1.)- sufixe augmentative: -*oi*, -*an*, -*ău*.

2.)- sufixe diminutive: -*el*, -*ior*, -*aș*.

3.)- sufixe cu valoare dublă de augmentativ și diminutiv: -*ete*, -*oc/og*, -*og*.

4.)- sufixe cu valoare de agent: -*ar*, -*tor*.

În partea a doua a lucrării am abordat sufixele moționale care ajută la formarea numelor de profesii feminine.

În acest scop, am selectat dintre sufixele moționale pentru formarea femininului, enumerate în prima parte a tezei, doar pe acelea care formează nume de profesii, bazându-mă pe competența mea de vorbitor de limbă maternă și pe materialele care stau la baza corpusului prezentei cercetări. Astfel m-am oprit asupra sufixelor: -*ă*, -*easă*, -*iță*, -*eză*, -*tor*/-*toare*, -*ist*/-*istă* (ultimele două cu valoare moțională).

Am exclus sufixe precum : -că, -esă, -oaică, care, deși sunt moționale, nu fac obiectul de studiu al acestei lucrări, pentru că nu ajută la formarea numelor de profesii.

Am căutat să exemplific diferitele derivate în mai multe stiluri funcționale (stil beletristic, stil științific, stil publicistic) pentru a stabili frecvența lor după tipurile de texte.

Pentru stilul beletristic am ales două romane publicate după anul 1990, scrise de Rodica Ojog – Brașoveanu: *Crimă prin mica publicitate* și *Anonima de miercuri*. (vezi bibliografia).

În textele cu caracter științific: cărți de medicină, fizică, matematică etc, nu am găsit nume de profesii feminine. M-am oprit în cele din urmă asupra unei lucrări a lui Pavel Coruț, *Către culmile succeselor*, (vezi bibliografia) care este “un manual de popularizare a științei succesului în viață” după cum însuși autorul afirma, unde am găsit destule exemple. Cartea se încadrează tot în stilul beletristic, dar se deosebește fundamental de romanele mai sus menționate, apropiindu-se de stilul științific prin următoarele trăsături: caracterul sobru, realist, prin stilul clar, concis, lipsit de figuri de stil, prin ideile pe care le argumentează, prin rigurozitatea expunerii.

Pentru stilul publicistic am folosit ziarul *România Liberă*, rubrica *Mica Publicitate*, anii 2007/2008 (vezi bibliografia). Am preluat câteva exemple și din *DTPA*, pe care autoarea dicționarului le-a găsit tot în *România Liberă*, anii 2000/2003.

Am format un corpus cu toate derivatele - nume de profesii feminine selectate din aceste surse care este atașat la sfârșitul lucrării.

Partea a doua tezei, *Femininul numelor de profesie*, este structurată în nouă capitole care corespund sufixelor studiate:

1.) Sufixul -ă; 2.) Sufixul -iță; 3.) Sufixul -easă; 4.) Sufixul -eză; 5.) Profesii cu formă numai pentru genul feminin; 6.) Împrumuturi; 7.) Sufixul (-tor)/-toare; 8.) Femininul numelor de aparate și instrumente (formate cu ajutorul sufixului -toare); 9.) Sufixul (- ist)/ -istă.

La fiecare sufix în parte am urmărit următoarele caracteristici: *originea sufixului; atestarea* (unde era posibil; unde am găsit data primei atestări); *bazele la care se atașează; prezența derivatelor în corpus; productivitatea actuală și din trecut; frecvența*

sufixului în corpus; conținutul semantic; prezența derivatelor cu sufixul respectiv din corpus în dicționare.

Pentru originea și atestarea sufixelor, precum și pentru a urmări productivitatea lor din trecut am folosit FCLR; etimologiile cuvintelor sunt cele indicate în DEX (cu excepția câtorva cuvinte a căror etimologie este luată din DTPA, deoarece nu sunt înregistrate în DEX).

Pentru conținutul semantic al sufixelor am folosit FCLR și Coteanu, I.(coord), Bidu- Vrânceanu, A., Vol.II, 1975.

Pentru a urmări cum sunt înregistrate derivatele în dicționare, am consultat dicționarul Tikin², DA, DLR, DLRC, DEX.

În cadrul fiecărui capitol am enumerat toate cuvintele nume de profesii feminine derivate cu sufixul respectiv, întâlnite în sursele mai sus amintite: de exemplu în capitolul dedicat sufixului *-ă*, am prezentat toate numele de profesii derivate cu acesta, găsite în romanele R.O.Brașoveanu, cartea lui P.Coruț și România Liberă; etc.

Dacă un derivat mi s-a părut interesant, am citat și contextul în care este folosit.

În acest fel, am putut observa care este frecvența lor după tipul textului. Am remarcat că cele mai multe se întâlnesc în stilul publicistic.

Am reprodus definițiile din DEX doar în anumite cazuri: pentru cuvinte noi, pentru cuvinte mai puțin cunoscute sau dacă am avut ceva de spus referitor la acea definiție. În cazul unor cuvinte recente, de obicei împrumuturi, neînregistrate în DEX sau în alt dicționar, am luat definiția din DTPA.

Am întâlnit și cuvinte (în special la sufixul *-ist*) neînregistrate nici în DTPA, nici în DNAR.: *vipistă, shopistă*, etc.

Am încercat să le explic, bazându-mă pe competența de vorbitor de limbă maternă și ținând cont de contextele în care se folosesc.

Pentru a demonstra productivitatea sufixelor(*-tor*)/-toare și (*-ist*)/-istă cu valoare moțională, am selectat din DI toate derivatele nume de profesii feminine formate cu acestea și le-am inclus într-un corpus atașat la sfârșitul lucrării.

Deoarece în DI derivatele în cauză sunt doar enumerate pe coloane, fără exemple, am căutat în DA, respectiv DLR contexte în care acestea sunt folosite, iar pentru derivatele

pentru care nu am găsit aici exemple, am căutat pe Internet accesând site-ul www.google.ro.

Cuvintele pentru care nu am găsit exemple au fost excluse.

Definițiile au fost luate din DEX.

Am consacrat un capitol sufixului *-toare* cu valoare instrumentală, selectând din DI toate derivatele formate cu acest sufix exemplificându-le apoi folosind DA/DLR și, în caz de nevoie, am accesat site-ul www.google.ro. Nu am luat în considerare derivatele pentru care nu am găsit exemple.

În ceea ce privește sufixul *(-ist)/-istă*, pe lângă numele de profesii feminine din DI, am selectat din lucrarea de doctorat a Elenei Trifan² și alte derivate care prezintă formă și pentru genul feminin. Cuvintele sunt apărute recent în limba română, după 1990 și se încadrează în diferite domenii: social, politic, militar, jurnalistic, etc, fiind incluse într-un corpus atașat și el la sfârșitul lucrării.

Am găsit contextele în care se folosesc pe site-ul www.google.ro. Am exclus cuvintele pentru care nu am găsit exemple.

Definiția cuvintelor este cea dată de Elena Trifan, în lucrarea citată, care la rândul ei a folosit *DNAR*.

În elaborarea acestei părți a lucrării m-am confruntat cu următoarele dificultăți:

În primul rând, este vorba de prima atestare a cuvintelor. Pentru multe derivate, dicționarul Tiktin² dă atestările. Dar, în cazul în care cuvântul nu apare în Tiktin², singura soluție este consultarea DA/DLR-ului, pentru a găsi un prim exemplu citat, cu scopul de a deduce cu aproximație anul.

Nu am găsit pentru toate cuvintele anul în care au apărut în limbă.

O altă dificultate este dată de faptul că dicționarele ar fi trebuit să ateste forma de feminin, în cazul în care cuvântul respectiv o are; numai că dicționarele pun automat forma de feminin lângă masculin, existența masculinului nu dovedește în toate cazurile folosirea femininului.

² Trifan, Elena, 2008, *Formarea cuvintelor în publicistica actuală. Derivarea. Perioada 1990/2001*, Universitatea din Craiova.

În al treilea rând am observat că unele definiții din DEX nu sunt exacte, sunt prost făcute. Am inclus aceste definiții într-o anexă la sfârșitul lucrării, pentru îmbunătățirea unei noi ediții a dicționarului.

Etimologiile cuvintelor sunt luate din DEX, și acestea prezentând erori³.

În partea a treia a lucrării m-am oprit asupra felului în care se vorbește astăzi cu/despre femei, având în vedere formulele de adresare în funcție de vârsta persoanelor, statutul social, meseria pe care o practică, precum și contextul pragmatic; toate acestea fiind prezentate în patru capitole: 1.) *Referiri la prenume și nume de familie*; 2.) *Formule de adresare*; 3.) *Formule de adresare pentru fată/femeie folosite în limba vorbită*; 4.) *Femeia și meseriile ei*.

În primul capitol am abordat numele de botez/persoană și numele de familie, urmărind modul în care acestea sunt folosite în anumite contexte de comunicare, selectate din diferite medii sociale.

Am prezentat exemple pentru adresarea directă și pentru adresarea indirectă.

În al doilea capitol m-am oprit în mod special asupra unor cuvinte folosite în limba română de astăzi: *doamnă, cocoană/coană, damă, madam/madamă, tovarășă, muiere, domnișoară, domniță, duduie, duduică*. Am avut în vedere și câteva formule de adresare împrumutate din limbi străine: *signora, lady, madame, miss*.

La fiecare expresie în parte am prezentat atât sensurile pe care le înregistrează în limba română actuală, cât și sensurile din trecut.

Pentru a evidenția sensurile pe care le are o expresie în limba română actuală, am reprodus exemple din limba vorbită precum și din romanele Rodicăi-Ojog Brașoveanu .

Pentru sensurile din trecut am folosit DA/DLR și DLRC de unde am luat și exemplele .

Al treilea capitol are în vedere formulele de adresare pentru persoane de sex feminin în limba vorbită, formule ce oglindesc de multe ori registrul social, cu alte cuvinte cultura și educația vorbitorilor.

³ În cadrul lucrării, m-am oprit asupra acestui aspect.

Limba vorbită de astăzi dispune de o gamă de expresii pitorești la adresa femeilor, întâlnite atât în adresarea directă cât și în adresarea indirectă: *scumpo, iubito, dragă, fetițo/fetiță, fată, fătucă, soro, gagico, etc.*

Am discutat fiecare cuvânt în parte, prezentând contextele în care este folosit.

M-am oprit apoi asupra unor cuvinte și expresii ce definesc anumite categorii de femei. De exemplu, pentru *prostituată* am întâlnit următoarele expresii : *curvă, japiță, parașută, pațachină, pițipoancă, pupăză, putoare, teleleică, vampă*. Am găsit câte un exemplu pentru fiecare dintre aceste expresii.

Pentru majoritatea cuvintelor, contextele sunt luate din limba vorbită; am folosit însă și romanele Rodicăi-Ojog Brașoveanu, de unde am selectat câteva exemple sugestive.

Al patrulea capitol, *Femeia și meseriile ei*, aduce în prim-plan diferite situații de comunicare întâlnite atât în vorbirea directă, cât și în vorbirea indirectă.

Fiecare situație de comunicare ia în considerare relațiile dintre partenerii de discuție, vârsta, statutul social, etc.

Majoritatea exemplurilor din acest capitol sunt selectate din limba vorbită.

La sfârșitul lucrării am atașat concluziile generale.